

RYSZARD KLUBA

Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Częstochowie

**KSZTAŁCENIE I DOSKONALENIE NAUCZYCIELI CHEMII
W WOJEWÓDZTWIE CZĘSTOCHOWSKIM**

Edukacja jest jednym z podstawowych czynników warunkujących rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny każdego kraju. Sprawom oświaty, przede wszystkim upowszechniania wykształcenia podstawowego i średniego, ułatwiania dostępu do różnych form działalności edukacyjnej, poświęcało się w okresie powojennym w Polsce wiele uwagi. I mimo wielu trudności, a także i błędów, trzeba przyznać, że osiągnięcia w tej dziedzinie są duże.

Edukacja kojarzy nam się zawsze z osobą nauczyciela. To nauczyciele decydują o jakości naszej oświaty, ich przygotowanie merytoryczne i umiowanie tego zawodu ma duży wpływ na ostateczny kształt wychowanków. Jest zupełnie zrozumiałe, że aby mieć dobrych nauczycieli, trzeba ich dobrze wykształcić i wszechstronnie przygotować do wykonywania tej odpowiedzialnej pracy.

System kształcenia nauczycieli ulegał w przeszłości ciągłym zmianom, jest to zrozumiałe, gdyż uwarunkowany jest on stanem edukacji w ogóle, a ta z kolei zależna jest od wielu różnych czynników, ekonomicznych, demograficznych, organizacyjnych i innych.

Dokonując przeglądu różnych form kształcenia nauczycieli w okresie 40-lecia na szczególną uwagę zasługują licea pedagogiczne. To ich absolwenci w głównej mierze dźwigali ciężar walki z analfabetyzmem i przyczyniali się do rozwoju kultury, szczególnie na wsi. Zaletą tych szkół było dobre przygotowanie wychowanków nie tylko do nauczania wszystkich przedmiotów w szkole podstawowej, ale także do roli nauczyciela w ogóle — czego niestety nie można powiedzieć o dzisiejszych zakładach kształcenia nauczycieli. Z tych powodów licea pedagogiczne zdobyły sobie trwałe miejsce w systemie kształcenia nauczycieli i dobrze przysłużyły się naszej oświacie.

W latach 60-tych po zlikwidowaniu liceów pedagogicznych kształceniem nauczycieli dla szkół podstawowych zajmowały się Studia Nauczycielskie, popularne SN-y. W Częstochowie istniał m. in. kierunek biologia z chemią, a w późniejszym czasie — chemia z biologią. Jak powszech-

nie wiadomo, szkoły te nie zyskały sobie tak dobrej oceny jak licea pedagogiczne. Głównym ich mankamentem był zbyt krótki okres kształcenia (2 lata), a słuchaczami byli często przypadkowi ludzie, którzy nie zawsze czuli powołanie do zawodu nauczycielskiego. Modyfikując system kształcenia nauczycieli, na początku lat siedemdziesiątych przekształcono Studia nauczycielskie w 3-letnie Wyższe Szkoły Nauczycielskie.

W naszym mieście kształcono w latach 1971—1974 nauczycieli chemii na kierunku chemia z fizyką i fizyka z chemią. Szkoły te, podobnie jak SN-y, nie zyskały większej aprobaty środowiska oświatowego ani społeczeństwa — nic dziwnego, że ich żywot był krótki. W latach siedemdziesiątych powstała koncepcja kształcenia wszystkich nauczycieli na pełnych studiach magisterskich. W Częstochowie powołano w roku 1974 Wyższą Szkołę Pedagogiczną, gdzie uruchomiono również kierunek — chemia, który funkcjonuje do dnia dzisiejszego i to zarówno w formie dziennej jak i zaocznej. Należy zaznaczyć, że obok wymienionych form istniały również inne, lecz w kształceniu nauczycieli chemii nie odegrały one istotnej roli.

Różnorodne formy kształcenia nauczycieli w przeszłości sprawiły, że mamy dziś w województwie nauczycieli chemii z różnym przygotowaniem i wykształceniem, a zdarzają się również absolwenci innych szkół, nienauczycielskich. W bieżącym roku szkolnym przedmiotu chemia uczy w naszym województwie w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych ogółem około 350 nauczycieli. Gdyby wziąć pod uwagę ich poziom wykształcenia, to trzeba stwierdzić, że 71% posiada wykształcenie wyższe magisterskie, 10% wyższe zawodowe, 14% studium nauczycielskie i 5% wykształcenie średnie (wśród nich jest 5 nauczycieli po liceum pedagogicznym, 8 po szkole średniej, a 6 aktualnie studiuje chemię). Jeśli wziąć pod uwagę przygotowanie nauczycieli w zakresie chemii, to 65% można zakwalifikować jako specjalistów w tym przedmiocie (do grupy tej zaliczam: magistrów chemii, osoby z wykształceniem wyższym zawodowym w zakresie chemii i absolwentów SN kierunku chemia), pozostali nauczyciele, tj. 35% nie są specjalistami.

Na tle bardzo trudnej, powszechnie znanej sytuacji kadrowej w naszej oświacie sytuacja w przedmiocie chemia nie jest zła. Przy okazji wspomnę, że w związku z brakami kadrowymi w szkolnictwie podejmuje się doraźnie działania tj. reaktywuje się SN-y o kierunku nauczanie początkowe, gdzie braki nauczycieli są największe, oraz przyjmuje się do pracy absolwentów szkół średnich. Jest to tym bardziej niepokojące, że sprawa ta dotyczy głównie szkolnictwa wiejskiego, gdzie odsetek nauczycieli bez kwalifikacji jest szczególnie duży. Rozwiązanie to należy jednak traktować jako konieczność dzisiejszych czasów. Nadal, docelowo obowiązować będzie zasada, że nauczyciel powinien mieć wyższe wykształcenie.

Przenosząc tę zasadę na grunt nauczycieli chemii, można powiedzieć, że zatrudniając obecnie 176 magistrów chemii, jesteśmy w połowie wykonania tych założeń.

Aktualnie trwa dyskusja dotycząca modelu nauczyciela-absolwenta wyższej uczelni. Jaki zakres wiedzy specjalistycznej, społeczno-politycznej i psychologiczno-pedagogicznej powinien on posiadać ażeby sprostać ciągle rosnącym wymaganiom współczesnej szkoły? Jedno jest pewne, że system kształcenia nauczycieli na wyższych uczelniach powinien być zmodyfikowany. Argumentów w tym względzie jest wiele, przykładowe z spośród nich przytoczę.

Dyrektorzy szkół wyrażają opinię, że mają w szkole biologów, matematyków, chemików itd., a brakuje im nauczycieli w pełnym tego słowa znaczeniu tj. takich, którzy potrafią dobrze uczyć nie tylko określonego przedmiotu, ale także potrafią prowadzić zajęcia wychowawcze, sprawować opiekę nad samorządem uczniowskim, harcerstwem czy inną organizacją szkolną. I trzeba przyznać, że mają w tym względzie rację, gdyż absolwenci wyższych uczelni pedagogicznych nie są przygotowani do prowadzenia tego typu zajęć i bronią się usilnie przed podjęciem tych funkcji w szkole. A trzeba podkreślić, że amatorszczyzna w dzisiejszej szkole nie może być już brana pod uwagę.

Inny problem, który należy rozwiązać dotyczy przygotowania nauczycieli do prowadzenia drugiego przedmiotu. Szczególnie ostro sprawa ta związana jest z nauczycielami chemii. Jak wiadomo, chemia występuje w klasach VII i VIII, łącznie w całym cyklu nauczania w wymiarze 4 godzin. Przeciętna szkoła podstawowa zapewnia więc nauczycielowi chemii tylko 4/18 etatu, musi więc on uczyć 14 godzin innych przedmiotów, w których nie jest specjalistą. Wynika z tego wniosek, że nauczyciel chemii powinien być przygotowany do prowadzenia w szkole podstawowej drugiego, pokrewnego przedmiotu. Uczelnie kształcące nauczycieli podejmują już odpowiednie działania organizacyjne zmierzające do rozwiązania zasygnalizowanych problemów. Dotyczy to przede wszystkim:

- wprowadzenia pełnej korelacji treści programowych i prawidłowej drożności wszystkich obecnych form kształcenia aż do uzyskania pełnych kwalifikacji magisterskich,
- doskonalenia rekrutacji na kierunki nauczycielskie, eliminując w maksymalny sposób zjawisko przypadkowości,
- modernizacji treści, form i metod nauczania,
- lepszego przygotowania praktycznego studentów do pracy zawodowej,
- modyfikacji treści i metod nauczania przedmiotów społeczno-politycznych,
- wzbogacenia planów studiów o treści dotyczące zagadnień światopoglądowych, wychowania patriotycznego, historii ojczyzny,

- przygotowania studentów do pracy z organizacjami młodzieżowymi,
- przygotowania absolwentów do nauczania drugiego przedmiotu na poziomie szkoły podstawowej.

Utworzenie dobrego systemu kształcenia dobrych nauczycieli, to jeszcze nie wszystko. Nauczyciel musi nie tylko nadążać za postępem społeczno-gospodarczym i kulturalnym, ale sam powinien ten postęp tworzyć. Wynika stąd konieczność uzupełniania i pogłębiania wiedzy praktycznej przez cały okres pracy zawodowej. Celowi temu służą różnorodne formy doksztalcenia i doskonalenia. Realizując tę ideę, zrodziła się wspólna inicjatywa Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kuratorium Oświaty i Wychowania i Oddziału Doskonalenia Nauczycieli w Częstochowie uruchomienia studiów podyplomowych dla nauczycieli-magistrów chemii z naszego województwa. Studia prowadzić będzie WSP, weźmie w nich udział około 30 nauczycieli, zajęcia rozpoczęły się w styczniu 1985 r.

Inną formą mobilizacji nauczycieli do podnoszenia efektywności pracy są stopnie specjalizacji zawodowej. Do chwili obecnej sześć osób spośród nauczycieli chemii z naszego województwa uzyskało drugi stopień specjalizacji zawodowej, a kilka następnych jest w trakcie postępowania przygotowawczego do uzyskania tych stopni.

Szczególną rolę w dziedzinie doskonalenia nauczycieli pełni powołany w Częstochowie Oddział Doskonalenia Nauczycieli, zatrudnieni tu pracownicy naukowcy i nauczyciele-metodycy podejmują następujące zadania:

- zapewniają nauczycielom bezpośrednią pomoc w realizacji celów kształcących i wychowawczych szkoły,
- wzbogacają wiedzę pedagogiczno-społeczną,
- doskonalą umiejętności programowania oraz rozwiązywania zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły,
- zaznajamiają z nowymi programami i właściwą ich interpretacją,
- ujawniają typowe trudności pedagogiczne i poszukują dróg ich przezwyciężania,
- rozbudzają u nauczycieli motywacje do działalności nowatorskiej i ich udziału w postępie pedagogicznym,
- stwarzają sytuacje do wzajemnej wymiany doświadczeń, jak również integrowania środowiska nauczycielskiego.

Zadania te realizowane są w różnych formach, jedną z nich są konferencje metodyczne. Zapraszaliśmy na nie celem wygłoszenia referatów, na określony, zaproponowany przez nauczycieli temat pracowników naukowych — chemików z WSP w Częstochowie tj. doc. dr hab. W. Śliwę, doc. dr N. Zelichowicz, dr J. Markowskiego, a także dydaktyków chemii z innych ośrodków naukowych. Nauczyciele bardzo cenią sobie spotkania z pracownikami nauki i wiele z przedstawianych przez nich propozycji wdrażają do praktyki w swoim miejscu pracy.

Inną formą pracy z nauczycielami są konsultacje zbiorowe. Spotkania takie są okazją do przedyskutowania szczegółowych problemów metodycznych związanych z lekcjami chemii. Nauczyciele przedstawiają tu swoje metody pracy, np. zajęcia koła chemicznego, lekcja koleżeńska, przykładowe konspekty lekcji, formy prac domowych, sprawdzianów itp.

Nauczyciele-metodycy prowadzą również konsultacje indywidualne. Szczególne znaczenie mają konsultacje przy warsztacie pracy nauczyciela. Bezpośrednia obserwacja działania nauczyciela dostarcza wiele materiału i jest podstawą do udzielenia mu określonej pomocy, bądź utwierdzenia go w przekonaniu, że jego metody pracy są właściwe i skuteczne.

Nauczyciele bardzo cenią sobie wszelkie materiały pomocnicze. W tym zakresie nie mamy wprawdzie wielkich osiągnięć, gdyż na przeszkodzie stoi skąpa baza poligraficzna ODN-u, ale jest nadzieja na poprawę. Wydaliśmy następujące materiały pomocnicze dla nauczycieli: BHP w pracowni chemicznej, przykładowy zestaw tematów na egzamin z chemii dla kandydatów do szkół średnich, rozkład materiału nauczania dla klasy VII, przykładowy zestaw tematów na egzamin dojrzałości i inne. Przedstawiłem tylko ważniejsze formy działalności pracowni chemii ODN.

Na podkreślenie zasługuje bardzo dobra współpraca Instytutu Chemii WSP w Częstochowie z Pracownią Chemii ODN. Przykładem może być tu organizowanie konferencji i innych zajęć dla nauczycieli chemii w laboratoriach WSP. Pracownicy naukowcy Instytutu Chemii służą zawsze dobrą radą i pomocą nauczycielom i metodykom chemii. Dobitym przykładem tej wspaniałej współpracy może być również fakt wspólnego zorganizowania obecnej sesji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w minionym 40-leciu dokonano dużego postępu w dziedzinie kształcenia i doskonalenia nauczycieli, ale wiele należy jeszcze uczynić, ażeby oświata mogła sprostać narastającym i coraz trudniejszym zadaniom.

RYSZARD KLUBA

CHEMISTRY TEACHERS' TRAINING AND FURTHER IMPROVEMENT OF THEIR DIDACTIC SKILLS IN CZĘSTOCHOWA PROVINCE

SUMMARY

The process of the chemistry teachers' training and of further improvement of their didactic skills in Częstochowa province both in the course of the post-war period and nowadays has been presented, its forms being characterized. The role of the Department for the Teachers' Further Training has been handled. Stress has been put on the importance of the Pedagogical University's co-operation with the teachers working in Częstochowa province.